

C. Banken en beursvennootschappen

In 2016 verrichte de banksector haar activiteiten in een context van slechts gradueel economisch herstel en een blijvend lage rente. Dit uitte zich op tweeërlei wijze, namelijk in de druk op de rentabiliteit van de sector en in de problematiek van de achterstallige kredieten van sommige Europese banken.

Tegen deze achtergrond besteedde het GTM bijzondere aandacht aan de toetsing van de bedrijfsmodellen van de banken en werkte het normen uit met betrekking tot het passend beheer van problemleningen. Ook de governance behoorde tot de prioriteiten, wat onder meer tot uiting kwam in een thematisch onderzoek naar de werking van de bestuursorganen van de belangrijke instellingen. De methodologie inzake prudentiële toetsing en evaluatie werd verder verfijnd, onder meer om rekening te houden met de resultaten van de stresstests waaraan 51 grote EU-banken deelnamen. De Bank was, via de Joint Supervisory Teams, betrokken bij al deze activiteiten. Op nationaal vlak ging veel aandacht uit naar het crisisbeheer van het Optima-dossier.

Tijdens het verslagjaar werd verdergewerkt aan de voltooiing van het Bazel III-raamwerk, met als sluitstuk de herziening van de berekening van de risicogewogen activa. Hierover kon echter nog geen finaal akkoord worden bereikt bij het afsluiten van dit Verslag. De EC lanceerde voorstellen tot aanpassing van het regelgevend kader m.b.t. de kapitaalvereisten, teneinde belangrijke elementen van het Bazel III-pakket verder te implementeren op Europees niveau. Op Belgische vlak, ten slotte, werd de reglementering inzake opties en nationale discreties in lijn gebracht met de nieuwe ECB-invulling ter zake en werd het toepassingsveld van de bankwet uitgebreid tot de beursvennootschappen. Wat de toepassing van regelgeving betreft, werden de voorbereiding van de nieuwe internationale boekhoudnorm IFRS 9 en de naleving van de regels met betrekking tot beloningsbeleid opgevolgd.

1. Cartografie van de sector en operationele aspecten

1.1 Populatie en classificatie van de Belgische banken volgens de GTM-criteria

Het aantal banken is in 2016 afgenomen tot 108, dit is acht minder dan vorig jaar. Dit verloop illustreert de gestage consolidatie van de bankensector. Begin 2012 waren er nog 124 kredietinstellingen actief, waaronder 47 instellingen naar Belgisch recht. In de loop van 2016 werden 3 banken naar Belgisch recht geschrapt, waarvan twee als gevolg van de fusie met een andere instelling en één als gevolg van een faillissement, namelijk Optima Bank, waarvan ook de moederonderneming, Optima Group, als financiële holding werd geschrapt. Twee bijkantoren naar

buitenlands recht van buiten de EER werden omgevormd tot een bijkantoor van buitenlands recht uit de EER. De inschrijving van deze nieuwe EER-bijkantoren werd echter gecompenseerd door de schrapping van andere bijkantoren, waardoor hun aantal netto met 2 afnam.

De ECB oefent via het GTM direct toezicht uit op alle instellingen die als belangrijk worden beschouwd en wordt hierin bijgestaan door de nationale toezichthouders. De nationale toezichthouders blijven rechtstreeks toezicht houden op de minder belangrijke entiteiten van het eurogebied (ca. 3.500), en de ECB volgt het toezicht door de nationale bevoegde autoriteiten op ('oversight'). De ECB kan ook direct toezicht uitoefenen op minder belangrijke instellingen wanneer dat nodig is voor de consistente toepassing van haar toezichtsnormen.

TABEL 25 VERLOOP VAN HET AANTAL ONDER TOEZICHT STAANDE INSTELLINGEN

	31-12-2015	31-12-2016
Kredietinstellingen	116	108
Naar Belgisch recht	37	34
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	52	50
Bijkantoren naar buitenlands recht van buiten de EER	10	8
Financiële holdings	7	6
Financiële dienstengroepen	4	4
Andere financiële instellingen ⁽¹⁾	6	6
Beleggingsondernemingen	34	33
Naar Belgisch recht	20	20
Bijkantoren naar buitenlands recht uit de EER	12	11
Financiële holdings	2	2

Bron: NBB.

(1) Gespecialiseerde dochters van kredietinstellingen en kredietinstellingen die aangesloten zijn bij een centrale instelling waarmee zij een federatie vormen.

Op basis van deze elementen deelt de Bank de Belgische bankenpopulatie in drie groepen in:

- ‘belangrijke instellingen’ onder direct toezicht van de ECB: het per bank(groep) aangeduide toezichtsteam van de Bank maakt integraal deel uit van het Joint Supervisory Team (JST), dat onder de leiding van een coördinator met ECB-contract, en conform de governancebepalingen van het GTM, toezicht uitoefent op de bank/bankengroep;
- ‘minder belangrijke instellingen’ onder direct toezicht van de Bank: de toezichtteams van de Bank oefenen het eerstelijnstoezicht op deze instellingen uit in overeenstemming met de regels en de procedures die de ECB voor deze groep van banken vastlegt. De ECB maakt met de nationale toezichthouders afspraken om dit toezicht zoveel mogelijk op dezelfde leest te schoeien. Bovendien gaat de Bank bij de ontwikkeling van haar toezichtinstrumenten voor deze groep kredietinstellingen telkens na of deze instrumenten al bestaan bij de ECB (bijvoorbeeld voor het toezicht op de belangrijke instellingen) en of deze met de nodige proportionaliteit toepasbaar zijn op de kleinere lokale en gespecialiseerde instellingen;

TABEL 26 OPSPLITSING VAN DE BELGISCHE BANKEN VOLGENS DE CLASSIFICATIECRITERIA VAN HET GTM

Belangrijke instellingen

Met Belgische moeder

Argenta
AXA Bank Europe
Belfius
Degroof Petercam
Dexia
KBC (KBC Bank, CBC)

Met een niet-Belgische moeder die ressorteert onder het GTM

BNP Paribas (BNP Paribas Fortis, Bpost bank)
Crédit Mutuel (Beobank, Banque Transatlantique)
ING (ING Belgium, Record Bank)
Banca Monte Paschi Belgio
MeDirect
Puilaetco Dewaay Private Bankers
Santander
Société Générale

Met een moeder die niet ressorteert onder het GTM, noch onder de Europese Economische Ruimte

Bank of New York Mellon

Minder belangrijke instellingen

Byblos Bank Europe
Datex, CKV
CPH
Crelan (Crelan, Europabank)
Dierickx, Leys & C°
ENI
Euroclear
Finaxis (ABK, Delen, Bank Van Breda)
Anbang (Anbang Holding, Bank Nagelmackers)
Shizuoka Bank
United Taiwan Bank
Van de Put & C°
VDK Spaarbank

Bron: NBB.

- instellingen die buiten het toepassingsveld van het GTM vallen: de bijkantoren van banken die ressorteren onder het recht van niet-EER landen en de beursvennootschappen blijven onderworpen aan het toezicht van de NBB, volgens de regels en procedures die zij daartoe conform de wettelijke en reglementaire bepalingen vaststelt, maar waarvan de samenhang met de GTM-regels en best practices wordt bewaard.

1.2 Operationele aspecten

Governance

Een van de prioriteiten van het GTM is het goed bestuur van de banken: dit uit zich in het feit dat het periodiek sectorbrede analyses uitvoert en een goed bestuur in belangrijke mate laat meetellen in de procedure van prudentiële toetsing en evaluatie (Supervisory Review and Evaluation Process, SREP).

Het GTM voerde in dit verband een thematisch onderzoek uit naar de bestuursorganen van de belangrijke

instellingen, met name naar hun samenstelling en werking, evenals naar de kwaliteit van de informatieverstrekking en van het inhoudelijk debat. Er werd ook nagegaan of de instellingen op bestuursniveau een adequaat beleid en raamwerk hanteren om de risico's die zij tijdens de uitoefening van hun activiteiten lopen, te benoemen, te meten en op alle relevante niveaus op te volgen. De toezichthouders hebben zich bij deze werkzaamheden niet enkel gebaseerd op documenten, maar gingen ook ter plaatse, bijvoorbeeld om een raad van bestuur van de instelling als waarnemer bij te wonen. De resultaten van het onderzoek werden horizontaal met elkaar vergeleken, en er werd een analyse verricht van de Belgische praktijken inzake governance.

Het thematisch onderzoek wees uit dat behoorlijk bestuur niet zozeer afhangt van de vennootschapsstructuur, de schaal of de complexiteit van de instelling, maar van de doeltreffendheid van de concrete mechanismen die de instelling heeft ingesteld. Hoewel het GTM vooruitgang ziet, zijn er nog veel verbeteringen mogelijk. Deze worden omschreven in Kader 9.

Kader 9 – Belangrijkste aandachtspunten voor de governance van belangrijke instellingen

Wat de governance betreft (samenstelling, organisatie en efficiëntie van de raad van bestuur)

Samenstelling van de raad van bestuur

De raad van bestuur moet een passende omvang hebben: een te grote raad kan de interactiviteit in de besprekingen belemmeren, terwijl een te kleine raad de gediversifieerde samenstelling van de gespecialiseerde comités in het gedrang kan brengen.

De onafhankelijkheid van de raad van bestuur moet worden versterkt.

De deskundigheid van de raad van bestuur moet worden verbeterd, zowel collectief als op individueel niveau.

Er moet een duidelijk opvolgingsplan worden uitgewerkt.

Organisatie en werking van de raad van bestuur

In sommige gevallen moeten de frequentie en de duur van de vergaderingen worden verhoogd, teneinde te waarborgen dat alle punten en onderwerpen die aan de raad van bestuur worden voorgelegd, grondig worden besproken.

De documentatie bij de agendapunten moet enkele dagen op voorhand ter beschikking worden gesteld.

De bestuurders moeten nauwer betrokken zijn bij de bepaling van de agendapunten.

De wisselwerking tussen de raad van bestuur en de comités moet worden verbeterd, zodat de informatie-asymmetrie tussen de leden wordt beperkt.

Versterking van het toezicht van de raad op de internecontroleregeling

De risicobeheer- en controlefuncties moeten een passende plaats krijgen in de governance van de bank.

Deze functies moeten rechtstreeks toegang hebben tot de raad van bestuur en aan de raad regelmatig verslag uitbrengen over hun activiteiten.

Kwaliteit en volledigheid van de informatie

De informatie die aan de raad van bestuur wordt bezorgd, moet duidelijker en vollediger zijn. Wanneer zeer gedetailleerde informatie wordt verstrekt, moet deze worden voorafgegaan door een samenvatting waarin de hoofdpunten worden benadrukt.

De notulen van de vergaderingen moeten voldoende gedetailleerd zijn en de besprekingen weerspiegelen (vraag en antwoord).

De aggregatie van de gegevens mag geen afbreuk doen aan de duidelijkheid van de verstrekte informatie.

Kwaliteit van de besprekingen en inachtneming van een risicoperspectief bij de besluitvorming

De kwaliteit van de besprekingen in de raad van bestuur, alsook het vermogen van de raad van bestuur om volledig onafhankelijk vragen te stellen aan en toe te zien op de algemene leiding, moeten worden verbeterd.

De raad van bestuur moet het risicoaspect beter integreren in de strategische discussies, en aantonen dat de raad in staat is efficiënt toe te zien op de risicobeheer- en controlefuncties.

Wat het risicobereidheidskader betreft (risk appetite framework, RAF)

Architectuur van het RAF

Het RAF moet de risicotolerantie vastleggen voor de verschillende financiële en niet-financiële risico's waaraan de instelling wordt blootgesteld.

Indicatoren van het RAF

De gebruikte risicometingsindicatoren moeten worden aangepast aan het bedrijfsmodel, de omvang en de complexiteit van de instelling.

Er moet een evenwicht worden gevonden tussen de statische indicatoren en de indicatoren die rekening houden met een toekomstperspectief (waaronder bijvoorbeeld de resultaten van de stresstests).

Het aantal gebruikte indicatoren (tussen 20 en 30) moet worden aangepast aan het risicoprofiel van de instelling, en de indicatoren moeten in een voldoende gedetailleerde en duidelijke tabel worden opgenomen.

Limieten van het RAF: nood aan betere afstemming en bewaking van de limieten

De limieten moeten worden vastgelegd op een niveau dat het mogelijk maakt het risico efficiënt te beheren.

De escalatieprocedure voor de niet-naleving van de limieten moet beter worden vastgelegd en beschreven.

De aggregatie van de gegevens moet worden herzien als deze bij de niet-naleving van de limieten een efficiënt verslaggevingsproces verhindert.

Governance van het RAF

Het RAF moet worden geïntegreerd in de besluitvormingsprocessen van de instellingen, net als het activiteitenplan, de strategie, het solvabiliteits- en liquiditeitstraject en het beloningsbeleid.

De raad van bestuur moet nauw betrokken zijn bij het proces voor de goedkeuring en de monitoring van het RAF.

RAF en strategie

Het RAF moet op zodanige wijze worden opgesteld en gebruikt dat besprekingen binnen de instelling worden bevorderd (op het niveau van de raad van bestuur, het directiecomité, de risicobeheerfunctie, de interne audit, ...).

Het RAF moet naar alle entiteiten en business lines worden uitgerold.

Voor de Belgische instellingen waren de belangrijkste conclusies dat deze licht boven het gemiddelde scoorden voor het onderdeel 'governance', en goede scores behaalden voor de organisatie van de raden van bestuur in vergelijking met andere GTM-instellingen. De resultaten voor het risicobereidheidskader (risk appetite framework, RAF), inzonderheid het kader voor de limieten en de governance, bleven net onder het gemiddelde.

Inspecties

De in 2015 opgetekende toename van het aantal inspecties ter plaatse in de banksector zette zich in 2016 voort. Het grootste deel van deze inspecties betreft belangrijke instellingen die onder het toezicht van de ECB staan. Deze inspecties worden steeds vaker toevertrouwd aan gemengde teams van inspecteurs, d.w.z. teams die bestaan uit inspecteurs die afkomstig zijn van verschillende toezichthouders binnen het GTM.

Overeenkomstig de door de ECB vastgestelde toezicht-prioriteiten hadden de inspecties hoofdzakelijk betrekking op de financiële risico's die door de banken worden gelopen, en op de ontwikkeling van hun bedrijfsmodel. Bij de inspecties die niet tot de bevoegdheden van de ECB behoren, lag de nadruk op de voorkoming van het witwassen van geld en de financiering van terrorisme, zoals besproken in Hoofdstuk F, paragraaf 2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van dit Verslag.

Interne modellen

In 2016 hadden de werkzaamheden voornamelijk betrekking op de controles van interne modellen voor kredietrisico in het kader van Pijler 1⁽¹⁾, meer bepaald op significante veranderingen in reeds goedgekeurde modellen. Ook werden, naast nieuwe aanvragen, een aantal monitoringopdrachten uitgevoerd met betrekking tot interne modellen in het kader van Pijler 1. Eveneens het vermelden waard zijn de werkzaamheden met betrekking tot de goedkeuring van een intern model voor tegenpartijrisico, waarvan er in Europa maar weinig zijn.

1.3 Faillissement van Optima Bank

Optima Financial Planners (OFP) verkreeg in 2011 een bankvergunning via de overname van en de fusie met Ethias Bank NV. Deze nieuwe bank kwam op de

Belgische financiële markt met een bedrijfsplan dat voorzag in een combinatie van het adviseren van vermogende cliënten op basis van een analyse van hun patrimonium en begeleiding in het beleggen in vastgoed, verzekeringsproducten en financiële instrumenten enerzijds, en het aanbieden van een klassieke bankdienstverlening anderzijds.

Optima Bank startte haar activiteiten in een turbulente periode, waarin de soevereine crisis nog volop woedde, de banken het vertrouwen van markten en de cliënten moesten herwinnen (herstructureringsplannen, aanzienlijke deleveraging van de balansen, terugkeer naar lokale markten en naar een eenvoudig bedrijfsplan) en waarin bovendien werd gesleuteld zowel aan de prudentiële regelgeving als aan de architectuur van het prudentieel toezicht.

Het dossier waarmee OFP de NBB in juli 2011 kennis gaf van haar intentie om de aandelen van Ethias Bank NV te verwerven, verschilde grondig van het eerdere kennisgevingsdossier van 2010, dat de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA), die op dat ogenblik nog de bevoegde toezichthouder was, had afgewezen. Na grondig onderzoek van dit nieuwe dossier en van de verschillen tussen dit dossier en het eerdere dossier dat aan de CBFA werd voorgelegd, oordeelde de NBB op 9 november 2011 dat het nieuwe dossier de belangrijke pijnpunten die de CBFA had aangehaald, voldoende wegwerkte en dat er geen blokerende argumenten meer waren om zich te verzetten tegen de verwerving van de aandelen van Ethias Bank NV door OFP. Op een aantal punten formuleerde de NBB wel randvoorwaarden en aandachtspunten waaraan de nieuwe fusiebank moest werken.

Aangezien elke nieuwe entiteit een opstartfase kent waarin de organisatie op punt moet worden gesteld en de synergieën van de gefuseerde entiteiten worden gerealiseerd, heeft de NBB ook aan Optima Bank een inlooptijd gegund om de fusiebank te stroomlijnen rond het nieuwe bedrijfsplan. Daartegenover stond een intensieve monitoring van Optima Bank in deze aanvangsfase. De NBB heeft in dit verband toegezien op de naleving van de vergunningsvoorwaarden waaraan elke bank moet beantwoorden, alsook aan de specifieke randvoorwaarden en aandachtspunten die bij het nihil obstat werden geformuleerd.

(1) Het Bazel-raamwerk voor banktoezicht bestaat uit drie pijlers. Pijler 1 betreft de minimale kapitaalvereisten. Pijler 2 heeft betrekking op de prudentiële toetsing en evaluatie waarbij de toezichthouder de kapitaalvereisten kan aanpassen in functie van het profiel van de bank. Pijler 3 beoogt het versterken van de marktdiscipline door meer informatieverstrekking vanwege de banken.

Dit toezicht leidde naderhand tot het inzicht dat het organisatorisch draagvlak van de fusiebank beperkt was en dat er steeds een kloof bleef bestaan tussen de prudentiële verwachtingen van de NBB en de intenties van de bank enerzijds, en de stipte realisatie daarvan op het terrein anderzijds. Zo voerde de NBB in 2013 een inspectie uit m.b.t. de organisatie van het verkoopnet en de werking van de onafhankelijke controlefuncties (compliance, risk management en interne audit), die uitwees dat de organisatie op verschillende onderzochte punten de score 'ontoereikend' kreeg, wat resulteerde in een belangrijk aantal aanbevelingen met hoge criticiteit.

Een ander belangrijk aandachtspunt betrof de evolutie van de rendabiliteit, die merklijk lager was dan de voorheen gerealiseerde resultaten van OFP en de gebudgetteerde cijfers van de fusiebank. De in het kennisgevingsdossier gebruikte hypothesen met betrekking tot de ontwikkeling van de commissies op bemiddeling in vastgoed en verzekeringsinstrumenten bleken zich in het nieuwe bedrijfsmodel en in de gewijzigde financieel-economische context in veel mindere mate te realiseren, wat ongetwijfeld ook te maken had met de reputatieschade die Optima Bank opliep vanwege de publiciteit, begin 2012, over haar conflict met de fiscale autoriteiten, terwijl de kosten hoger uitvielen dan begroot.

Vanaf juli 2013 heeft de NBB Optima Bank verplicht om op grond van een globale beoordeling van alle risico's waaraan de bank was onderworpen, bovenop de reglementaire kapitaalminima, aanvullende kapitaalbuffers aan te leggen (zogenaamde Pijler 2-buffers) die onder meer de verwachte verliezen van de komende 12 maanden moesten dekken. Naast de afbouw van risicoposities heeft Optima Bank in 2014 een kapitaalversterking van € 4.4 miljoen doorgevoerd op aandringen van de NBB. Behalve het algemeen onvermogen van Optima Bank om het bedrijfsmodel rendabel te maken, waren er ook enkele specifieke onoordeelkundige managementbeslissingen die hoge kosten met zich brachten. Als voorbeeld geldt de beslissing, in het vierde kwartaal van 2013, om de Premium spaarrekening aan te bieden, waarvan het rentetarief zich ver boven de marktvoorwaarden bevond, wat een veel grotere dan verwachte toevloed van deposito's veroorzaakte en dus een zwaar negatieve interestmarge genereerde.

Begin 2014 kwam de NBB tot de conclusie dat Optima Bank er op eigen kracht niet in zou slagen om de bank zowel organisatorisch als financieel op de rails te krijgen en gelastte zij Optima Bank dringend een

ervaren externe partner te zoeken. Daarnaast legde zij een aantal herstelmaatregelen op, zowel op het vlak van solvabiliteit (kapitaalversterking), rendabiliteit (kostenbeheersing) als liquiditeit (liquide houden van de balans).

In de tweede helft van 2014 werd de toestand van Optima Bank herhaaldelijk geëvalueerd.

De vaststelling dat Optima Bank de door de NBB gevraagde maatregelen niet volledig had uitgevoerd en ook geen partner had gevonden, bracht de NBB uiteindelijk tot de beslissing dat de bank een aantal elementen uit haar herstelplan, namelijk de stopzetting van de kredietverlening, de verkoop van de kredietportefeuille en de stopzetting van het aantrekken van nieuwe spaargelden, onmiddellijk moest uitvoeren en niet, zoals Optima Bank zelf had aangekondigd in een persbericht, vanaf 2015.

De NBB heeft in dit verband verschillende scenario's tegen elkaar afgewogen (onmiddellijke intrekking van de vergunning, geleidelijke afbouw) en kwam tot het besluit dat een geleidelijke afbouw van de activiteiten de voorkeur verdiende, met het oog op de bescherming van de deposanten, de schuldeisers en de werknemers. De ervaring met de financiële crisis had namelijk geleerd dat het oplossen van problemen bij een bank via een doorgedreven deleveraging van de balans onder gecontroleerde omstandigheden betere resultaten kan opleveren dan een onmiddellijke liquidatie met een gedwongen en vaak verlieslatende verkoop van de activa.

Vanaf dat ogenblik ging de aandacht van de NBB prioritair uit naar de liquiditeit van de bank. Voordien was Optima Bank steeds behoorlijk liquide geweest, weliswaar vanuit een going concern benadering. Zodra een bank in run-off gaat, moet de liquiditeit echter geanalyseerd worden vanuit een gone concern benadering, waarbij wordt nagegaan hoeveel liquide activa de bank kan stellen tegenover de terug te geven cliëntendeposito's in geval van vereffening van de desbetreffende bank.

Op verzoek van de NBB legde Optima Bank een geleidelijk afwikkelingspad vast, waarbij de actiefbestanddelen, zoals kredieten, op een geordende wijze zouden worden opgezegd of overgedragen naar andere banken en de deposito's gestaag zouden worden afgebouwd. Teneinde de goede afloop van de run-off veilig te stellen, voerde Optima Bank op verzoek van de NBB begin 2015 een nieuwe kapitaalversterking van € 7 miljoen door en stelde de hoofdaandeelhouder zich persoonlijk garant voor € 20 miljoen, waarmee

een eventueel liquiditeitstekort op het einde van de afwikkeling kon worden aangevuld, ook in een situatie van samenloop. De bankvergunning zou worden behouden tot op het ogenblik van de volledige aanzuivering van de verbintenissen ten aanzien van de deposanten.

Rekening houdend met de gestage afbouw van de kredietportefeuille en de looptijd van sommige kredieten, en met het oog op de latere doorstart van Optima Bank, gaf de NBB Optima Bank in augustus 2015 de toestemming om een beperkte hoeveelheid financiering op te halen, maar uitsluitend bij professionele partijen die de specifieke situatie van Optima Bank en haar toekomstige bedrijfsplan konden beoordelen en aan die financiering de juiste prijs konden verbinden. De NBB heeft midden oktober 2015, in het kader van haar analyse van de liquiditeitsrapportering van Optima Bank, echter ontdekt dat financiering was opgehaald bij entiteiten die niet als professionele partijen konden worden gekwalificeerd. De NBB heeft Optima Bank laten weten dat dergelijke transacties niet strookten met de voorwaarden van de NBB en heeft voorkomen dat nieuwe financiering opgehaald (of hernieuwd) werd bij dergelijke entiteiten.

De gecontroleerde run-off werkte volgens plan, aangezien de kredieten tussen september 2014 en maart 2016 afnamen van € 213 miljoen tot € 24 miljoen (Optima Bank kon trouwens, op enkele uitzonderingen na, de kredieten tegen boekwaarde overdragen) en de deposito's van € 665 miljoen tot € 87 miljoen daalden in dezelfde periode.

Begin 2016 analyseerde de NBB nieuwe informatie in het kader van de beoordeling van het plan dat Optima Bank had ingediend met het oog op een doorstart als beursvennootschap. Deze analyse leidde tot het vermoeden dat er ernstige onregelmatigheden hadden plaatsgevonden, wat werd bevestigd op basis van een daaropvolgende inspectie. Er kwam met name aan het licht dat de hoofdaandeelhouder een aantal verborgen en complexe constructies had opgezet om, via Optima Group en de vastgoedpoot, kasstromen uit Optima Bank te laten vloeien zonder reële tegenprestatie in het voordeel van de bank. De NBB oordeelde dat deze praktijken ten nadele van de bank, gelet op haar precaire situatie en de oplopende verliezen, de liquiditeitspositie van de bank ernstig konden aantasten indien er geen einde aan werd gemaakt. Deze vaststellingen leidden tot een vertrouwensbreuk tussen de NBB en Optima Bank in 2016.

Gezien de ernst van de feiten en gelet op voormelde vertrouwensbreuk, heeft de NBB moeten besluiten dat het bestuur en het management van de bank niet in staat waren om zelf in te staan voor een ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten. In deze context en met het oog op, in de mate van het mogelijke, een ordentelijke afwikkeling van

de bankactiviteiten, heeft de NBB op 13 mei 2016 een speciaal commissaris aangesteld die permanent met een ploeg ter plaatse aanwezig was en zich kon verzetten tegen elke transactie die inging tegen de beslissingen van de NBB.

Geconfronteerd met deze vaststellingen verklaarde de leiding van Optima Bank begin mei 2016 zelf dat Optima Bank vrijwillig verzaakte aan haar vergunning als kredietinstelling evenals aan haar ambitie om beursvennootschap te worden. Op dat ogenblik engageerde de hoofdaandeelhouder zich ten aanzien van Optima Bank als reparatie een achtergestelde lening te verstrekken van € 10,8 miljoen (die uiterlijk op 15 juli moest worden volstort) teneinde de ordentelijke afwikkeling van de bankactiviteiten te verzekeren.

Berichten in de media begin juni hebben de problemen van Optima Bank publiek gemaakt en, in afwezigheid van een proactieve communicatie door de instelling zelf, onrust veroorzaakt. Inmiddels hadden de vastgestelde onregelmatigheden eveneens het perspectief van een doorstart met andere dan een bankvergunning gehypothekeerd, waardoor het liquiditeitstekort bezwaard dreigde te worden met het sociaal passief.

Teneinde een bank run te vermijden en de gelijke behandeling van de schuldeisers bij samenloop te verzekeren, werd beslist om de uitgaande betalingen niet uit te voeren, tenzij de hoofdaandeelhouder bewijs zou leveren dat hij zijn engagementen zou kunnen nakomen. Bij gebrek aan elk begin van bewijs ter zake, heeft de leiding van de bank op 8 juni 2016 besloten om de terugbetaling van de deposanten op te schorten.

Toen bleek dat onvoldoende middelen konden gevonden worden om de bank te redden en bij ontstentenis van de honorering van de engagementen door de hoofdaandeelhouder, is de leiding van Optima Bank tot het besluit gekomen dat de faillissementsvoorwaarden vervuld waren. Bijgevolg heeft de raad van bestuur van Optima Bank op 14 juni 2016 het faillissement aangevraagd. De Rechtbank van Koophandel te Gent sprak op 15 juni 2016 het faillissement uit.

In het kader van haar verantwoordelijkheden t.a.v. de minder belangrijke banken, heeft de NBB op systematische wijze het GTM geïnformeerd over de evolutie van de financiële positie van Optima Bank en van de vereiste herstelmaatregelen.

De NBB bracht het Belgische depositogarantiestelsel (DGS) op de hoogte van het feit dat Optima haar depositohouders niet zou kunnen terugbetalen en het DGS zorgde voor de uitbetaling van de gewaarborgde deposito's van de klanten van Optima Bank.

In de eindfase van het Optima Bank-dossier werd ook nagegaan in welke mate Optima Bank in aanmerking kwam om te worden afgewikkeld door de Belgische afwikkelingsautoriteit, zijnde het Afwikkelingscollege van de Bank. Conform de bankwet werd het Afwikkelingscollege eind mei 2016 geraadpleegd over het al dan niet voldoen van Optima Bank aan de eerste afwikkelingsvoorwaarde, namelijk het in gebreke blijven of nakend in gebreke blijven. Het Afwikkelingscollege ging akkoord met de analyse dat Optima Bank voldeed aan de eerste afwikkelingsvoorwaarde en moest daarna ook beoordelen in welke mate voldaan was aan de twee andere noodzakelijke voorwaarden voor het initiëren van een afwikkelingsprocedure. Er kan immers slechts een afwikkelingsprocedure opgestart worden wanneer op cumulatieve wijze voldaan is aan drie voorwaarden: 1) de instelling blijft in gebreke of dreigt in gebreke te blijven; 2) er is geen alternatieve maatregel voorhanden die het in gebreke blijven van de instelling zou kunnen voorkomen; en 3) de afwikkeling van de betrokken instelling is in het algemeen belang. Er werd in samenspraak met de Gemeenschappelijke Afwikkelingsraad, conform de GAM-verordening, geoordeeld dat Optima Bank niet aan alle drie voorwaarden voldeed. Er werd geoordeeld dat de derde afwikkelingsvoorwaarde niet vervuld was omdat een afwikkeling niet in het algemeen belang zou zijn. Deze beoordeling gebeurde volgens een aantal wettelijk vastgelegde criteria. Het Afwikkelingscollege heeft tevens laten weten aan de rechtbank van koophandel bevoegd voor het uitspreken van het faillissement van Optima Bank, dat er geen afwikkelingsprocedure geïnitieerd zou worden voor de instelling, zodat de rechtbank desgevallend het faillissement kon uitspreken.

Het Federale Parlement heeft in juli 2016 beslist om een onderzoekscommissie te belasten met het onderzoek naar de oorzaken van het faillissement van Optima Bank. De gouverneur en de eregouverneur van de NBB werden gehoord op 21 september 2016 en de NBB heeft op vraag van de onderzoekscommissie een data room ingericht waarin zij alle relevante stukken in verband met haar toezicht ter beschikking heeft gesteld. De onderzoekscommissie heeft bekendgemaakt dat zij voornemens is haar verslag tegen einde maart 2017 te publiceren.

2. Toezicht in het kader van het gemeenschappelijk toezichtsmechanisme

2.1 Toezichtsprioriteiten voor 2017 en beoordeling van de risico's

Tijdens het verslagjaar, dat het tweede volledige werkingsjaar betrof, heeft het GTM zich toegespitst op de

belangrijkste uitdagingen voor de banksector die in het kader van zijn risicoanalyse werden vastgesteld. De macro-economische context oefent een aanzienlijke invloed uit op de toekomstige rentabiliteit van de kredietinstellingen. De zwakke economische groei is niet bevorderlijk voor de ontwikkeling van de bedrijvigheid, en ging de laatste jaren in sommige landen gepaard met een forse toename van de achterstallige kredieten. De lage rente drukt in het algemeen op de rentemarges. De concurrentie van nieuwkomers op de markt (FinTech) biedt de banken bepaalde kansen voor de ontwikkeling van hun activiteiten, maar zorgt ook voor extra concurrentiedruk. In dit kader verwacht het GTM dat de banken hun bedrijfsmodel aanpassen. Het heeft prioriteit gegeven aan de ontwikkeling van methodologieën en instrumenten om een betere analyse te kunnen maken van de rentabiliteit van GTM-banken en van hun vermogen zich aan te passen om een rentabiliteitsniveau te handhaven dat overeenstemt met de kapitaalkosten, maar waarbij een aanvaardbaar risiconiveau wordt gehandhaafd. Meer in het bijzonder heeft het GTM een thematische toetsing van de bedrijfsmodellen voorbereid, die in 2017 wordt aangevat en het mogelijk zal maken de kwetsbaarheden van de banken op het vlak van rentabiliteit beter te identificeren, en de geschiktheid te beoordelen van de maatregelen die ze in het kader van hun strategisch plan zullen nemen.

Een van de belangrijke elementen die een invloed hebben op de rentabiliteit van sommige Europese banken en op hun vermogen om de reële economie te ondersteunen, is het overmatige aantal problemleningen (non-performing loans). In dat verband heeft het GTM gedetailleerde en volledige normen met betrekking tot het passend beheer van problemleningen uitgewerkt, en heeft het een aantal banken gevraagd een concreet plan voor te leggen om het volume van de problemleningen te verminderen. Wat de toereikendheid van de dekking van de kredietrisico's betreft, heeft het GTM ook een thematische toetsing opgezet over de voorbereiding van de kredietinstellingen op de toepassing van de boekhoudnorm IFRS 9, die in 2018 in werking zal treden en het volume van de voorzieningen voor kredieten sterk zal beïnvloeden.

Wat de toereikendheid van het kapitaalniveau betreft, heeft het GTM, in het kader van de tweejaarlijkse oefening van de EBA, de meerderheid van de banken onder zijn toezicht onderworpen aan een stresstest, om hun weerbaarheid tegen crisissituaties te verifiëren. De resultaten van deze oefening werden gebruikt in de SREP-beoordeling van 2016.

2.2 Richtsnoeren van het GTM over problemleningen

Een aanzienlijk aantal Europese banken heeft een relatief hoog percentage problemleningen en dit oefent een

grote invloed uit op de rentabiliteit van deze banken en op hun vermogen om aan de kapitaalvereisten te voldoen. Bijgevolg hebben ze ook een negatieve invloed op hun vermogen om kredieten toe te kennen aan de reële economie.

Omdat de ECB zich bewust was van de noodzaak om de kwaliteit van de activa van de Europese banken te herstellen, had zij reeds in 2014 een alomvattende beoordeling uitgevoerd. Deze rechtvaardigde een grotere dekking van de kredietportefeuilles van een groot aantal banken en een verdere intensivering van haar werkzaamheden op het gebied van problemleningen.

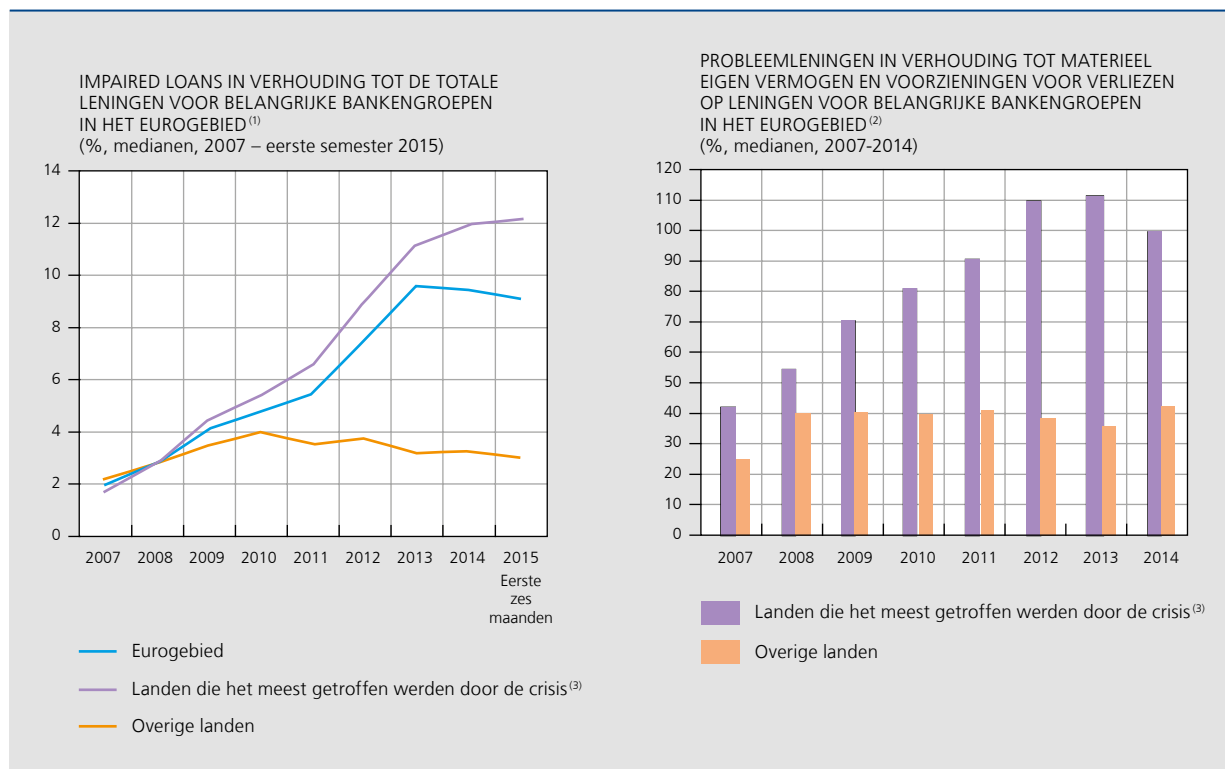
Gelet op het aanzienlijke en aanhoudende volume aan problemleningen in een aantal Europese banken, blijft een passende aanpak van deze kredieten een prioriteit voor de ECB. Om de dubieuze schuldvorderingen te verminderen, moeten verschillende instrumenten en verscheidene beleidslijnen worden geactiveerd. Deze vermindering kan echter op verschillende obstakels stuiten, zoals met name de kwetsbaarheden inzake solvabiliteit van een aantal banken, en het ontbreken

van een secundaire markt voor dit type kredieten. Andere grote struikelblokken zijn de inefficiëntie en de lange juridische procedures voor de invordering van de schuldvorderingen, alsook de daaraan verbonden kosten, aangezien deze er mede voor zorgen dat de waarde van deze schuldvorderingen fors daalt. De moeilijkheden die de lidstaten sinds de invoering van de BRRD ondervinden bij het instellen van 'bad banks' waarin deze leningen kunnen worden ondergebracht, is een andere factor die de ontwikkeling van de secundaire markt van de dubieuze schuldvorderingen en, in het algemeen, de sanering van de banksector beperkt.

Deze beperkingen mogen de kredietinstellingen er echter niet van weerhouden de geschikte maatregelen te nemen om hun portefeuille problemleningen zo goed mogelijk te beheren. Tegen deze achtergrond heeft de ECB haar richtsnoeren ter zake vastgesteld⁽¹⁾. Overeenkomstig het proportionaliteitsbeginsel zijn deze in de eerste plaats gericht aan de instellingen

(1) Ontwerp van richtsnoeren van de ECB betreffende problemleningen (september 2016).

GRAFIEK 104 PROBLEMLENINGEN BIJ BELANGRIJKE BANKENGROEPEN

Bron: ECB.

(1) Publiek beschikbare gegevens voor 55 belangrijke bankengroepen.

(2) Publiek beschikbare gegevens voor 60 belangrijke bankengroepen.

(3) De landen die het meest getroffen werden door de crisis zijn Cyprus, Griekenland, Ierland, Italië, Portugal, Slovenië en Spanje.

met een hoog percentage problemleningen, d.w.z. hoger dan het gemiddelde van de banken van het GTM-gebied.

In de richtsnoeren wordt de kredietinstellingen gevraagd geloofwaardige strategieën vast te leggen om hun portefeuille problemleningen aan te pakken, met als doel ze geleidelijk af te bouwen. Deze strategie dient te bevatten: de kwantitatieve doelstellingen die per portefeuille moeten worden bereikt met betrekking tot het niveau van de problemleningen; een gedetailleerd plan met de opties die ten uitvoer moeten worden gelegd, zoals aanvullende afschrijvingen van de betrokken vorderingen; de toekenning van een aantal tijdelijke concessies aan de cliënten, zoals uitstel van betaling; de confiscatie en de realisatie van activa die als onderpand zijn ontvangen; de verkoop van de portefeuille aan beleggers of aan bad banks; de effectisering van de vorderingen. Deze maatregelen dienen te worden aangepast aan de aard van de portefeuilles, aan het financieel plan van de bank en, uiteraard, aan het juridisch kader en het rechtssysteem die van toepassing zijn.

De kredietinstelling moet voorzien in toereikende financiële middelen, met name op het vlak van beschikbaar kapitaal, teneinde haar strategie voor de vermindering van de problemleningen naar behoren uit te voeren en haar financieel plan dienovereenkomstig aan te passen. Tot slot moet ze een passende organisatie opzetten om problemleningen aan te pakken, en moet ze met name interne departementen oprichten die uitsluitend hiervoor verantwoordelijk zijn.

In de richtsnoeren van de ECB worden ook de verwachtingen van de regelgever ten aanzien van de identificatie en de beoordeling van de problemleningen alsook van de beleidslijnen inzake afschrijving verduidelijkt, als deze onderwerpen niet of weinig specifiek aan bod komen in de bestaande regelgeving of richtsnoeren, teneinde het gebruik van uiteenlopende praktijken in Europa te beperken.

Hoewel deze richtsnoeren niet bindend zijn voor de kredietinstellingen, zullen ze gehanteerd kunnen worden als normen om de geschiktheid te beoordelen van de strategie en de organisatie die door elk van de instellingen zijn ingevoerd voor het beheer van hun kredietportefeuille. Afwijkingen van deze richtsnoeren dienen bijgevolg door de kredietinstellingen te worden gerechtvaardigd.

Voorts heeft de ECB een aantal kredietinstellingen met een bijzonder hoog percentage problemleningen gevraagd haar formeel vóór begin 2017 een plan voor de vermindering van het aantal problemleningen te bezorgen, als integraal deel van het SREP-besluit. De ECB hoopt dat deze instellingen een tegelijkertijd geloofwaardig en

zeer ambitieus plan zullen uitwerken aangezien dit essentieel is om hun levensvatbaarheid op lange termijn te waarborgen. Deze plannen zullen door de ECB worden onderzocht en zullen indien nodig moeten worden aangepast. De ECB zal nauw toezien op de toepassing ervan.

2.3 SREP-methodologie en -resultaten

In 2016 werden de banken die onder het toezicht van het GTM staan, onderworpen aan een nieuwe SREP-beoordeling, op basis van de in 2015 door het GTM ontwikkelde methodologie en rekening houdend met de nieuwe elementen die hieronder zijn beschreven.

Eenzijds werden de bankgroepen onder het toezicht van het GTM onderworpen aan een geharmoniseerde stresstest op basis van hun situatie eind 2015 (zie Kader 10). Het GTM heeft rekening gehouden met deze resultaten in haar SREP-besluiten, om ervoor te zorgen dat de bankgroepen van het eurogebied over voldoende kapitaal beschikken om een economische crisis te doorstaan.

Anderzijds moest het GTM de methodologie waartoe in 2015 werd besloten, bijwerken wat betreft de vaststelling van de zogenaamde Pijler 2-vereisten, teneinde rekening te houden met de verduidelijkingen inzake de Europese wetgeving die door de EC en de EBA zijn aangebracht om een op Europees niveau geharmoniseerde benadering te waarborgen. Bijgevolg zijn de volgende wijzigingen aangebracht in de SREP-methodologie:

- de kalibratie van de Pijler 2-vereisten is aangepast ten opzichte van 2015, door uit het Pijler 2-vereiste het deel van de kapitaalconserveringsbuffer uit te sluiten dat nog niet toepasselijk was krachtens de nationale wetgevingen tot omzetting van de Capital Requirements Directive IV (CRD IV)⁽¹⁾. Dit deel van de buffer was in 2015 opgenomen in de Pijler 2-vereiste om een constante vraag naar kapitaal te waarborgen tijdens de tot eind 2018 lopende overgangperiode, en om te zorgen voor een gelijke behandeling van de bankgroepen van het eurogebied, met dien verstande dat de wetgevers van een aantal landen ervoor hebben gekozen geen overgangperiode toe te passen voor deze buffer;
- de Pijler 2-vereisten bleven uitgedrukt in termen van CET 1, maar het GTM heeft ook een SREP-vereiste

(1) Richtlijn 2013/36/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 betreffende toegang tot het bedrijf van kredietinstellingen en het prudentieel toezicht op kredietinstellingen en beleggingsondernemingen, tot wijziging van Richtlijn 2002/87/EG en tot intrekking van de Richtlijnen 2006/48/EG en 2006/49/EG.

vastgesteld in termen van totaal kapitaal van 3,5% van de risicogewogen activa (risk-weighted assets, RWA) bovenop het vereiste in termen van van CET 1. Met dit nieuwe vereiste kan erop worden toegezien, overeenkomstig de Europese wetgeving, dat wanneer tier 1- of tier 2-elementen het door de Europese regelgeving bepaalde minimum niet bereiken, het tekort kan worden aangevuld met CET 1-elementen ten belope van hetzelfde bedrag;

- wat de inachtneming van de resultaten van de stresstests betreft, heeft het GTM zich hoofdzakelijk toegespitst op de CET 1-kapitaalverliezen ten gevolge van het ongunstige scenario. Zoals reeds het geval is in andere Europese landen, met name het Verenigd Koninkrijk, heeft het GTM besloten de resultaten van de stresstests niet op te nemen in het Pijler 2-vereiste, maar ze te gebruiken om een doel (de zogenaamde 'Pillar 2 guidance') vast te stellen voor het bedrag van het CET 1-kapitaal. De Pillar 2 guidance werd vastgelegd om erop toe te zien dat, in het geval van een ernstige crisis, de CET 1-ratio hoger blijft dan de som van 5,5% CET 1 en het bedrag van de systeemrisicobuffer voor banken die als mondiaal systeemrelevante groepen worden aangemerkt, zoals vastgesteld door de FSB.

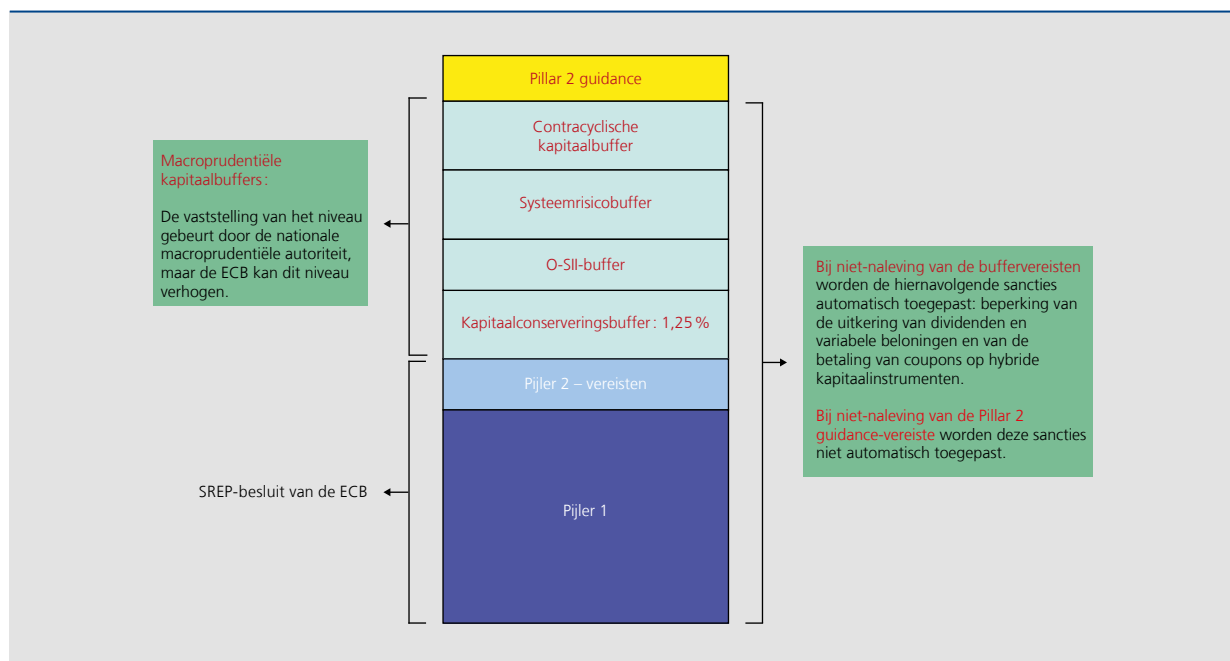
De betrokken banken worden verzocht bij hun kapitaalplanning rekening te houden met deze Pillar 2 guidance,

en deze in normale tijden na te leven, aangezien dit bedrag noodzakelijk wordt geacht om een crisisperiode te kunnen doorstaan, en omdat het, net als de kapitaalbuffers, tijdens deze crisisperiodes kan worden gebruikt.

In tegenstelling tot het Pijler 2-vereiste komt de Pillar 2 guidance bovenop het niveau aan CET 1 dat nodig is om aan de kapitaalbuffervereisten te voldoen. Het niet-naleven van deze doelstelling resulteert niet automatisch in prudentiële maatregelen zoals de beperking van de uitkering van dividenden, variabele beloningen of van de betaling van coupons op aanvullend Tier 1-instrumenten, die van toepassing zijn bij niet-naleving van de kapitaalbuffervereisten. Bij niet-naleving van de Pillar 2 guidance dient de betrokken bank haar prudentiële toezichthouder in te lichten en zal het GTM prudentiële maatregelen vaststellen met inachtneming van de specifieke omstandigheden.

In het kader van de invoering van deze Pillar 2 guidance in de methodologie, heeft de ECB ook rekening gehouden met het feit dat de resultaten van een ongunstig stresstestscenario reeds gedeeltelijk in de in 2015 vastgelegde Pijler 2-vereisten waren opgenomen. Over het geheel genomen heeft ze de kalibratie van deze vereisten dus neerwaarts bijgesteld om dubbeltellingen tussen de Pijler 2-vereisten en de nieuwe Pillar 2 guidance te beperken.

GRAFIEK 105 STRUCTUUR VAN DE CET 1-KAPITAALVEREISTEN

Bron: NBB.

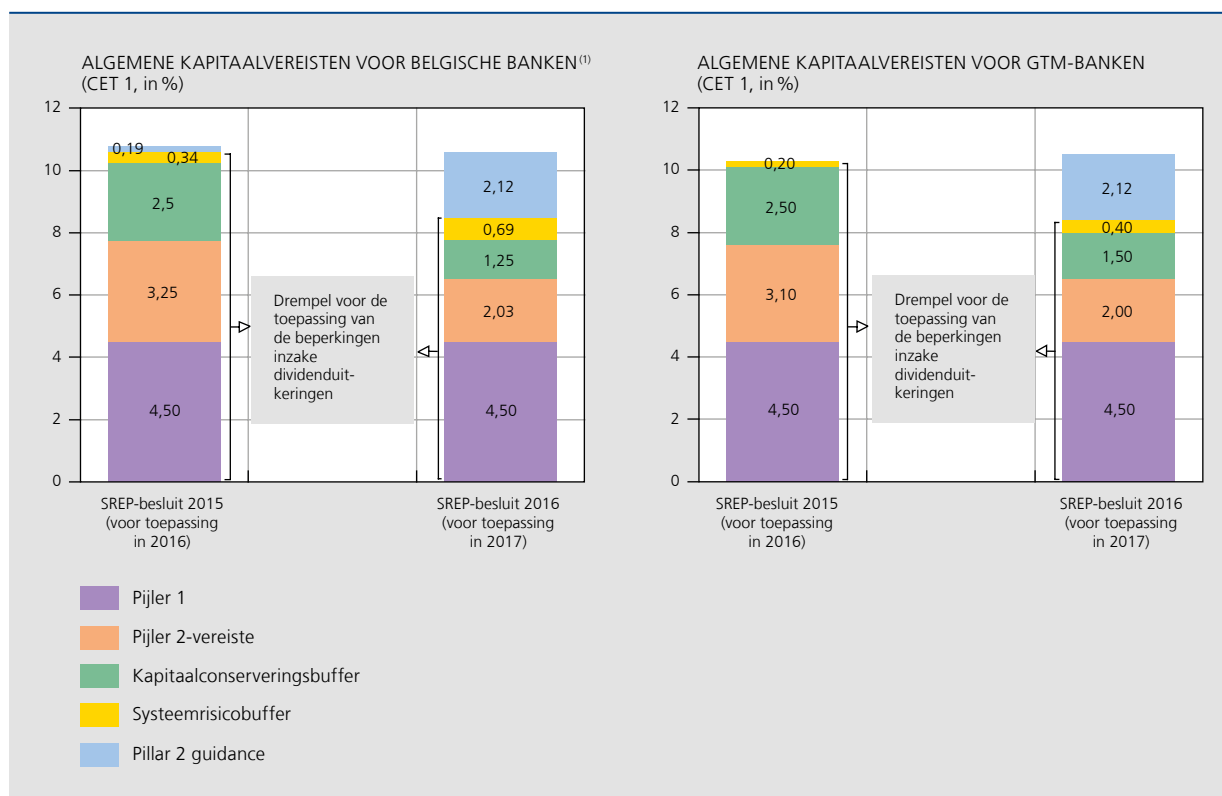
Voor de banken die deel uitmaken van het GTM, was het voornaamste gevolg van deze verschillende maatregelen dat de Pijler 2-vereisten zijn gedaald tot gemiddeld 2%, tegen 3,1% van de RWA die in 2016 van toepassing waren. Dit niveau van het vereiste is dichterbij genaderd tot de niveaus van de Pijler 2-vereisten van de Europese banken buiten het GTM-gebied.

Een ander gevolg is de daling, van 10,3% in 2016 tot 8,4% voor 2017, van de drempelwaarde voor de CET 1-ratio (de zogenaamde Maximum Distributable Amount trigger), die bij niet naleving door de kredietinstelling de verplichting inhoudt de betaling van dividenden, van variabele beloning en van coupons op aanvullend Tier 1-instrumenten te beperken. Bijgevolg is het risico voor de beleggers in kapitaalinstrumenten in de GTM-banken kleiner geworden ten opzichte van 2016, wat de toegang tot de kapitaalmarkt en de hervatting van de bancaire activiteiten zou moeten vergemakkelijken.

Deze vermindering van de Pijler 2-vereisten werd echter gemiddeld beschouwd gecompenseerd door de invoering van de Pillar 2 guidance, waardoor kan worden gewaarborgd dat de vraag naar CET 1-kapitaal in 2017 in de praktijk nagenoeg constant zal blijven ten opzichte van 2016, en dat de nieuwe methodologie op zich niet zal leiden tot een vermindering van de weerbaarheid van de banksector.

De Belgische banken die onder het toezicht van het GTM staan, laten een vergelijkbaar verloop zien, met een daling van de Pijler 2-vereisten van 3,25% in 2016 tot gemiddeld 2,03% in 2017, en met een vermindering van de Maximum Distributable Amount trigger van 10,6% tot 8,5% in 2017. De totale vraag naar kapitaal op basis van de CET 1-ratio neemt daarentegen licht af, van 10,8% tot 10,6%, rekening houdend met de Pillar 2 guidance. Deze lichte daling weerspiegelt de verbetering van het risico-profiel van een aantal Belgische banken in 2016.

GRAFIEK 106 VERLOOP VAN HET BEDRAG EN DE STRUCTUUR VAN DE CET 1-KAPITAALVEREISTEN

Bronnen: ECB, NBB.

(1) Ongewogen gemiddelde van de als belangrijk beschouwde banken, inclusief BNP Paribas Fortis en ING België maar exclusief Dexia.

Kader 10 – Europese bankenstresstest van 2016

In overeenstemming met de Europese regelgeving coördineerde de EBA in 2016 een stresstest waaraan 51 grote EU-banken deelnamen, waaronder 37 instellingen uit GTM-landen die onder rechtstreeks toezicht van de ECB staan. Twee van deze 37 instellingen zijn in België gevestigd: Belfius Bank en KBC Groep⁽¹⁾.

Net als de vorige tests had de Europese stresstest van 2016 tot doel de toezichthouders, banken en marktdeelnemers een gemeenschappelijk analytisch kader te bieden om de weerbaarheid van grote EU-banken en van het EU-banksysteem tegen ongunstige economische schokken te vergelijken en te beoordelen. De stresstest bestond uit een basisscenario en een ongunstig scenario, allebei met een tijdshorizon van drie jaar (2015-2018). De veronderstellingen met betrekking tot de macro-economische variabelen in het basisscenario stemden overeen met de najaarsprognose 2015 van de EC. Het ongunstige scenario, dat werd ontworpen door het ESRB, was een hypothetisch scenario dat de systeemrisico's weerspiegelde waarvan geoordeeld werd dat ze de meest wezenlijke bedreigingen vormden voor de stabiliteit van de EU-banksector⁽²⁾. Aangezien het ongunstige scenario van de stresstest hypothetisch was, moeten de geraamde effecten van dit scenario niet worden beschouwd als prognoses van de winstgevendheid van de banken. Daarnaast werd in de resultaten geen rekening gehouden met mogelijke reacties van de banken op schokken, aangezien de stresstest uitging van een constante balans. De resultaten van de stresstest vormen niettemin een nuttig analytisch instrument om te beoordelen in welke mate de balansen van de banken bestand zijn tegen de beschouwde specifieke schokken.

In tegenstelling tot de Europese stresstest die in 2014 werd uitgevoerd, bevat de stresstest van 2016 geen pass/fail-drempel voor de geraamde CET 1-ratio in het ongunstige scenario. De test was veeleer bedoeld om gebruikt te worden als cruciale input voor de SREP, waarbij ook rekening kan worden gehouden met de risicobeperkende maatregelen van het management en de potentiële balansdynamiek, met als voornaamste doel de aanbevelingen voor Pijler 2-kapitaal vast te stellen.

De grafiek vergelijkt de gemiddelde CET 1-ratio van de Belgische banken (Belfius en KBC) en de GTM-banken aan het begin en aan het einde van de stresstesthorizon, in het basisscenario en in het ongunstige scenario.

De Belgische banken hadden een goede uitgangspositie in vergelijking met de steekproef van grote GTM-banken die aan de stresstest deelnamen. Aan het begin van de test bedroegen hun CET 1-ratio's gemiddeld 15,4 %, wat gunstig afsteekt tegen de gemiddelde uitgangspositie van de CET 1-ratio voor de steekproef van GTM-banken, die 13,0 % bedroeg. De Belgische banken en de GTM-banken hadden in de uitgangspositie ook een betere solvabiliteitsratio dan in de Europese stresstest die in 2014 werd uitgevoerd.

In het basisscenario werd voor de Belgische banken tussen eind 2015 en eind 2018 een gemiddelde stijging van 1,2 procentpunt van hun CET 1-ratio opgetekend, terwijl de GTM-banken over dezelfde periode een gemiddelde stijging van 0,6 procentpunt lieten optekenen. Beide stijgingen waren grotendeels toe te schrijven aan de gunstige macro-economische en financiële prognoses van de EC voor België en het eurogebied, alsook aan een aantal methodologische veronderstellingen van de EBA (bv. geen marktrisicoschok voor 'available-for-sale' en 'fair value option' posities in het basisscenario).

De impact van het ongunstige scenario was voor de Belgische banken grotendeels vergelijkbaar met die voor de GTM-banken; tussen eind 2015 en eind 2018 daalden hun CET 1-ratio's respectievelijk met gemiddeld 4,1 procentpunt en 3,9 procentpunt. In beide gevallen waren de sterke dalingen van de CET 1-ratio's toe te schrijven aan de door het ESRB gesimuleerde zeer zware recessie, die voor België en het eurogebied onder andere

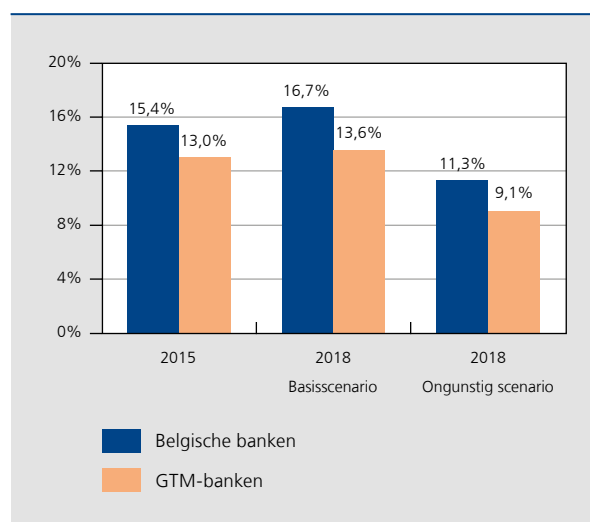
(1) ING België en BNP Paribas Fortis, die dochterondernemingen zijn van buitenlandse bankgroepen, namen via hun moederinstellingen deel aan de stresstest. Hun resultaten zijn bijgevolg niet geconsolideerd in het Belgische gemiddelde dat in de grafiek wordt weergegeven.

(2) Voor nadere informatie over de basisscenario's en de ongunstige scenario's in België en de EU, zie het Macroprudentieel verslag van de NBB voor 2016 (pp. 14-16).

GEMIDDELDE CET 1-RATIO

(in %)

Bronnen: ECB, NBB.

gepaard ging met een aanzienlijke inkrimping van het bbp, een forse toename van de werkloosheid, een sterke daling van de vastgoedprijzen en een stijging van de rente, evenals een toename van de spreads.

Gezien hun CET 1-ratio's in de uitgangspositie en de geraamde daling ervan in het ongunstige scenario, bedroegen de voor eind 2018 geraamde CET 1-ratio's voor de Belgische banken in het ongunstige scenario gemiddeld 11,3 %, dus ruim boven de gemiddelde CET 1-ratio van 9,1 % voor de GTM-banken. De betere uitgangsposities van de Belgische banken en hun resultaten voor de Europese stresstest van 2016 weerspiegelen ook ten minste gedeeltelijk de aanpassingen die deze banken sinds 2014 hebben doorgevoerd; ze hebben met name hun kapitaalpositie versterkt, hun schulden afgebouwd, het risico verbonden aan hun kernactiviteiten verminderd en uit de crisistijd stammende activa ('legacy assets') afgebouwd. In de stresstest van 2014 werden de resultaten van deze banken nog fors gedrukt door deze activa.

Al met al blijkt uit de resultaten van de twee grootste Belgische banken die rechtstreeks aan de stresstest van 2016 hebben deelgenomen, dat hun schokbestendigheid verbeterd is sinds 2014. Dit is een welkome ontwikkeling in een omgeving die desalniettemin een uitdaging blijft vormen voor de winstgevendheid van de Europese banken.

3. Regelgevende aspecten

3.1 Internationale regelgeving

Het Bazels Comité voor Banktoezicht werkte gedurende het verslagjaar verder aan de voltooiing van het Bazel III-pakket, dat voorziet in een hervorming van de reglementaire standaarden voor de banksector. Sinds het uitbreken van de mondiale financiële crisis in 2008 werkte dit internationale overlegorgaan van banktoezichthouders

en centrale banken gestaag aan de uitbouw en implementatie van een raamwerk van robuuste standaarden die de tijdens de crisis ontoereikend gebleken kapitaal- en liquiditeitsbuffers van banken dienen te verstevigen.

De reeds eerder afgewerkte en geleidelijk geïmplementeerde standaarden uit dit pakket legden de nadruk op de versterking van het risicoabsorberend vermogen van de kapitaalbuffers van banken en op de invoering van bijkomende macroprudentiële buffers, liquiditeitsstandaarden en een hefboomratio. De herziening van

de berekening van de noemer van de risicogewogen kapitaalratio voor banken, namelijk de risicogewogen activa, vormt echter het sluitstuk van deze hervormingen in het kader van het Bazel III-raamwerk. De banksector kan op grond van de huidige bancaire regelgeving gebruikmaken van interne modellen voor de berekening van de krediet-, markt- en operationele risico's verbonden aan haar blootstellingen en activiteiten. Deze modellen resulteren in risicogewogen activa, en de bank is verplicht een minimumpercentage van deze risicogewogen activa als reglementair eigen vermogen aan te houden. Tijdens de crisis rezen een aantal vragen over de transparantie, de vergelijkbaarheid en complexiteit van de berekeningsmethodes voor deze risicogewogen activa en met name over de rol van interne modellen in dit verband. Het Bazels Comité voor Banktoezicht werkt een nieuwe hybride aanpak uit, waarbij het gebruik van interne modellen voor portefeuilles en risico's die moeilijk modelleerbaar worden geacht, wordt teruggeschroefd, en het gebruik van interne modellen voor beter modelleerbare portefeuilles en risico's aan strengere regels wordt onderworpen, om de vergelijkbaarheid te vergroten en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Er werd afgesproken dat deze hybride aanpak niet mag leiden tot een aanzienlijke verhoging van de kapitaalvereisten bij banken die deze interne modellen terdege hanteerden.

Concreet voorziet het raamwerk in de hervorming van de berekeningsmethodes voor kredietrisico. De internemodellenbenadering mag mogelijk niet langer gebruikt worden voor blootstellingen in aandelen, en enkel nog voor de inschatting van de kans op wanbetaling (probability of default) van kredieten aan financiële bedrijven en aan de grootste niet-financiële bedrijven. Ze zou dus niet meer gebruikt mogen worden voor de schatting van andere parameters die de risicogewogen activa bepalen, zoals het verlies en de blootstelling bij wanbetaling (loss given and exposure at default). Daarnaast voorziet het pakket naar alle waarschijnlijkheid in minimumniveaus voor de door de interne modellen gegenereerde parameters, als ook in een herziening van de standaardbenadering voor de berekening van de kapitaalvereisten voor kredietrisico, die risicogewichten zou toekennen die gevoeliger zijn voor de onderliggende risico's.

Interne modellen zouden evenmin nog kunnen worden gebruikt voor het berekenen van de kapitaalvereisten verbonden aan operationele risico's.

Tot slot voorziet het pakket mogelijk in een minimumniveau (een zogenaamde 'output floor') voor de kapitaalvereisten berekend aan de hand van interne modellen, die op zijn minst een nog te bepalen percent moeten uitmaken

van de door de het Bazels Comité voor Banktoezicht bepaalde kapitaalvereisten berekend aan de hand van de standaardbenaderingen.

Met de voltooiing van deze hervorming van de berekeningsmethodes voor risicogewogen activa zou het Comité aldus de hervorming die werd ingezet na de mondiale financiële crisis beëindigen. De verschillende standaarden zouden, gezien de impact op de kapitaalvereisten van bepaalde banken en binnen het huidige economische klimaat, zeer geleidelijk ingevoerd worden. Bij het afsluiten van dit Verslag kon op internationaal vlak nog geen globaal akkoord worden bereikt.

Het herstel van de geloofwaardigheid van interne modellen en het beperken van onverantwoorde verschillen in de uitkomsten van deze modellen is ook één van de objectieven van het GTM. Ook binnen het GTM bestaat er met name bekommernis om het feit dat gelijke risico's tot een verschillende risico-inschatting leiden. Begin 2016 startte het ECB dan ook een project om dit te verhelpen, namelijk het 'Targeted Review of Internal Models' (TRIM). Het TRIM-project moet de geloofwaardigheid, de toereikendheid en de geschiktheid van de interne modellen versterken. Om deze doelstelling te bereiken zal TRIM het toezicht op interne modellen harmoniseren en vervolgens gerichte inspecties uitvoeren met betrekking tot de meest relevante interne risicomodellen. Gedurende het verslagjaar lag de focus van TRIM op twee activiteiten: het harmoniseren van het toezicht door uniforme verwachtingen en inspectietechnieken voor krediet-, markt- en tegenpartijrisicomodellen uit te werken en het uitvoeren van analyses van de kwalitatieve aspecten van kredietrisicomodellen. In die zin vormt dit project het sluitstuk van de hervormingen ter verbetering van de berekeningsmethodes voor het reglementair eigen vermogen van banken.

Het Bazels Comité voor Banktoezicht heeft in april 2016 tevens nieuwe standaarden⁽¹⁾ gepubliceerd voor het renterisico in het banking book. Die standaarden vervangen de 'Principles for the management and supervision of interest rate risk' van het Bazels Comité van 2004.

De aanpassing van het raamwerk voor het renterisico in het banking book werd gemotiveerd door de veranderingen in zowel de markt als het prudentiële toezicht sinds 2004, en in het bijzonder de huidige lagerenteomgeving. Zowel de aanhoudende lage rente als een mogelijk plotse renteomslag vormen immers grote uitdagingen voor de banksector. Met de aanpassing van het raamwerk wordt onder meer beoogd het

(1) BCBS, Standards for Interest rate risk in the banking book, 12 April 2016.

identificeren, meten, beheren en evalueren van het renterisico in het banking book te verbeteren en te harmoniseren en tevens te verzekeren dat instellingen over voldoende kapitaal beschikken om verliezen als gevolg van dit risico te kunnen dragen. Het Bazels Comité heeft evenwel geoordeeld dat het renterisico in het banking book te heterogeen is om dit op internationaal vlak voldoende te kunnen harmoniseren en standaardiseren. Het renterisico in het banking book blijft bijgevolg zoals voorheen een zogenaamd tweedepijlerrisico, waarvoor aan de banken op individuele basis bijkomende kapitaalvereisten kunnen worden opgelegd, gebaseerd op de individuele positie van de betrokken instelling.

De belangrijkste aanpassingen ten opzichte van het raamwerk van 2004 zijn de volgende:

- Meer specifieke richtlijnen met betrekking tot het beheer en het meten van het renterisico in het banking book, onder meer aangaande de in aanmerking te nemen gedragsgerelateerde assumpties (bijvoorbeeld voor spaarboekjes en zichtrekeningen bij Belgische banken) en het vastleggen van een aantal renteschokscenario's die als minimum dienen te worden beschouwd.
- Een uitgebreidere en meer specifieke vereiste tot openbaarmaking van enkele kwantitatieve maatstaven, op basis van vooropgestelde scenario's, alsook van bepaalde kwalitatieve informatie, teneinde de consistentie, de transparantie en de vergelijkbaarheid te verbeteren.
- Een aangepaste standaardbenadering, die de banken vrijwillig kunnen toepassen of die kan opgelegd worden door de bevoegde toezichthouder, voor het meten en het beheren van het renterisico in het banking book.
- Een strengere benadering voor outliers, waarbij banken waarvan de negatieve impact van de toegepaste renteschokscenario's groter is dan 15% van het Tier 1-kapitaal, worden onderworpen aan bijkomend onderzoek en/of worden geacht bijkomende maatregelen te nemen of bijkomend kapitaal aan te houden.

Het nieuwe raamwerk is van toepassing vanaf 2018. De EBA werkt momenteel aan een aanpassing van de richtlijnen van mei 2015⁽¹⁾, om deze in overeenstemming te brengen met het nieuwe Bazel-raamwerk. Ook het GTM bekijkt momenteel hoe zij de methodologie voor het renterisico in het banking book kan aanpassen aan dit nieuwe raamwerk en hoe de opties die nog worden opengelaten door het Bazels Comité ingevuld

kunnen worden om een verbeterde en meer geharmoniseerde prudentiële aanpak van het renterisico te bewerkstelligen.

Ten slotte lanceerde de EC tijdens het verslagjaar voorstellen tot aanpassing van de CRR en de CRD IV. Deze voorstellen zullen in 2017 worden besproken door het Europees Parlement en de Europese Raad en hebben tot doel om, met enige vertraging, andere belangrijke elementen van het Bazel III-pakket in de EU te implementeren. De voorstellen houden bij de omzetting van de Bazelnormen rekening met de specifieke Europese context. Ten eerste wordt de hefboomratio, die een minimumkapitaalvereiste oplegt op basis van de omvang van de activa en een deel van de buitenbalansposten van een bank, ingevoerd als een bindende ratio. Deze ratio is complementair aan de risicogewogen kapitaalratio voor banken en beoogt een excessieve schuldfinanciering bij banken te voorkomen. De hefboomratio was reeds ingevoerd als een observatieratio. Ten tweede stelt de EC voor om ook de tweede Bazel III-liquiditeitsnorm, de netto stabiele financieringsratio (net stable funding ratio, NSFR) in te voeren als bindende ratio voor Europese banken. Door deze ratio worden banken verplicht om in voldoende stabiele financieringsbronnen te voorzien voor de minder liquide of illiquide activa op de balans. Ten derde omvatten deze amendementen ook voorstellen voor de implementatie van de nieuwe door het Bazels Comité voor Banktoezicht uitgewerkte berekeningsmethododes voor de kapitaalvereisten voor markt- en tegenpartijrisico's in de risicogewogen kapitaalratio. Met name de nieuwe methodologie voor marktrisico houdt een fundamentele herziening in van de aanpak die hogere vereisten oplegt aan risicovolle posities in de handelsportefeuilles van banken (Fundamental Review of Trading Book).

Naast de implementatie van deze elementen van het Bazel III-pakket omvatten de voorgestelde amendementen in de CRR en de CRD IV tevens maatregelen om de rapporterings- en publicatielast van kleinere instellingen te beperken. De EC houdt ook vast aan de bestaande, minder complexe reglementaire standaarden voor kleinere instellingen om de bancaire regelgeving meer proportioneel te maken.

De voorstellen behelzen ook aanpassingen in de Pijler 2-benadering van de toezichthouders en legt de modaliteiten vast voor de vereiste voor TLAC voor G-SIB's⁽²⁾.

Tot slot wordt ook de behandeling van soevereine risico's of risico's verbonden aan blootstellingen op overheden nog steeds aan een kritische blik onderworpen, zoals omschreven in Kader 11.

(1) EBA/GL/2015/08, Guidelines on the management of interest rate risk arising from non-trading activities, 22 May 2015.

(2) Zie hoofdstuk B, paragraaf 1.2 van het deel 'Prudentiële regelgeving en prudentieel toezicht' van dit Verslag.

Kader 11 – Internationale initiatieven m.b.t. soevereine risico's

De bankencrisis en de daaruit voortvloeiende solvabiliteitsproblemen van bepaalde landen binnen en buiten de EU tonen aan dat niet alle blootstellingen op overheden per definitie risicovrij zijn. Bankencrisissen zijn historisch vaak voorafgegaan door, gepaard gegaan met en gevolgd door financiële stress op overheden. Verbanden tussen banken en overheden kunnen in tijden van stress via verschillende kanalen en dimensies de rol spelen van stabiliserende schokdemper maar kunnen ook leiden tot een negatieve zichzelf voedende lus – ook wel de sovereign-bank 'nexus' genoemd – die grote negatieve financiële en macro-economische gevolgen kan hebben en systeemrisico's en financiële instabiliteit kan veroorzaken.

Eerdere maatregelen waren hoofdzakelijk gericht op de versterking van de fiscale duurzaamheid van overheden. Recente hervormingen van de financiële regelgeving, zoals de interne versterking voorzien in het afwikkelingsregime en het Bazel III-pakket voor banken, beogen de veerkracht van de verschillende actoren van het financieel systeem te versterken. Vraag blijft echter of deze volstaan om de intrinsieke risico's verbonden aan blootstellingen vanwege met name de kredietinstellingen op overheden en de publieke sector in brede zin te weerspiegelen en het besmettingsgevaar tussen beide te verminderen.

In 2015 publiceerde het ESRB⁽¹⁾ een rapport over de bestaande regelgeving met betrekking tot soevereine risico's en in 2016 boog een Europese werkgroep⁽²⁾ zich over de behandeling van kapitaal- en liquiditeitsvereisten van banken en verzekeringsondernemingen voor hun soevereine en overheidsgerelateerde blootstellingen.

Ook het Bazels Comité voor Banktoezicht voert momenteel, op basis van literatuurstudies en conceptuele en empirische analyses, een grondige analyse uit van de bronnen en kanalen van de soevereine risico's in de banksector. Ze evalueert en inventariseert bovendien de bestaande regelgeving en beoordeelt potentiële beleidsopties voor wijzigingen aan het huidig reglementair kader. Deze doorgedreven oefening dekt de perimeter van entiteiten uit de overheidssector, met inbegrip van centrale overheden, centrale banken, regionale overheden, lokale overheden en publiekrechtelijke lichamen. Blootstellingen op entiteiten van de overheid worden door financiële actoren gebruikt voor liquiditeitsbeheer, kredietrisicolimitering, asset pricing, financiële bemiddeling en beleggingsdoeleinden. Aldus houdt het Comité bij eventuele herzieningen rekening met diverse overwegingen zoals de belangrijke maar heterogene rol van blootstellingen op overheden in het bankwezen, de financiële markten en de bredere economie, de implementatie van het monetaire beleid en het begrotingsbeleid en nog andere aspecten die relevant zijn voor de financiële stabiliteit. Vooral nog leidt dit echter niet tot concrete reglementaire voorstellen.

Tot slot valt een recent initiatief te vermelden, opgestart op verzoek van het ESRB, dat de haalbaarheid en voor- en nadelen onderzoekt van obligaties gedekt door een gediversifieerde pool van Europese overheidsobligaties.

(1) ESRB report on the regulatory treatment of sovereign exposures, March 2015.

(2) EFC-High Level Working Group on the Regulatory Treatment of Sovereign Exposures.

3.2 Belgische regelgeving

De CRR is het geheel van regels dat op geharmoniseerde wijze van toepassing is op alle Europese banken (single rulebook). De CRR omvat evenwel een belangrijk aantal opties en nationale discreties die kunnen worden ingevuld door de lokale bevoegde toezichthouder of, in sommige gevallen, gedurende een overgangsperiode, door de Europese lidstaat zelf. In het kader van een oefening tot harmonisatie van de invulling van deze

nationale discreties binnen het GTM, besliste de ECB als bevoegde toezichthouder in 2016 dat de banken die rechtstreeks onder haar toezicht vallen, een eenduidige invulling dienden te geven aan deze opties en discreties, en vaardigde ze een specifieke ECB-verordening ter zake uit⁽¹⁾.

(1) ECB-Verordening nr. 2016/445 van 14 maart 2016 betreffende de wijze waarop gebruik wordt gemaakt van de keuzemogelijkheden en manoeuvreerruimte die het Unierecht biedt.

De Bank publiceerde een wijzigingsreglement⁽¹⁾ om het reglement van 4 maart 2014 m.b.t. deze discreties in overeenstemming te brengen met de nieuwe ECB-invulling. In een geest van harmonisatie en gelijke behandeling werd tevens een specifiek NBB-reglement⁽²⁾ met strengere Belgische liquiditeitsvereisten voor kredietinstellingen opgeheven met ingang van oktober 2016. De Bank nam ook de gelegenheid te baat om de discretie met betrekking tot de beperking van de blootstelling op buitenlandse moeder- en dochterondernemingen te handhaven voor zowel belangrijke als minder belangrijke instellingen, omdat te omvangrijke blootstellingen een efficiënte afwikkeling van probleemsituaties kunnen bemoeilijken en mede in afwachting van de verdere voltooiing van de Europese Bankenunie en in het bijzonder de inwerkingtreding van haar derde Pijler, het Europees depositogarantiestelsel.

De ECB startte samen met de nationale bevoegde autoriteiten in het najaar van 2016 een gelijkaardig project op ter invulling van deze opties voor de minder belangrijke instellingen, dat in de loop van 2017 zal worden afgerond. Eens de resultaten ervan gekend zijn, zal in 2017 een bijkomende aanpassing van de bestaande Belgische regelgeving worden doorgevoerd.

Tijdens het verslagjaar werd tevens het wettelijk kader voor beleggingsondernemingen aangepast. De bankwet, als gewijzigd bij wet van 25 oktober 2016 op het statuut van en het toezicht op beursvennootschappen en houdende diverse bepalingen, bevat een nieuw Boek XII met bepalingen die van toepassing zijn op beursvennootschappen⁽³⁾.

Deze nieuwe architectuur laat toe om rekening te houden, enerzijds, met de bevoegdheidsverdeling tussen de Bank en de FSMA die voortvloeit uit de zogenaamde 'Twin Peaks'-hervorming en met de specificiteit dat voor beursvennootschappen andere regels gelden dan voor vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies, en, anderzijds, met het feit dat de vereisten voor beursvennootschappen vergelijkbaar zijn met deze voor kredietinstellingen.

Wat de inhoud betreft heeft de wetgever beslist om het prudentieel regime voor beursvennootschappen niet te wijzigen en de specifieke eigenschappen van het bestaande toezichtkader voor beursvennootschappen te

handhaven. De inhoudelijke wijzigingen beperken zich tot de omzetting van de nieuwe Europese prudentiële vereisten van de CRD IV-richtlijn en van een deel van de MIFID II-richtlijn⁽⁴⁾ en de bepalingen die overgenomen zijn uit de FICOD-richtlijn⁽⁵⁾ en de BRRD-richtlijn⁽⁶⁾.

Om redenen van proportionaliteit onderscheidt de wet (naast de categorie van de systeemrelevante beursvennootschappen) meerdere categorieën van beursvennootschappen waarvoor verschillende organisatorische vereisten gelden, namelijk kleine beursvennootschappen, significante beursvennootschappen en andere beursvennootschappen (beursvennootschappen die niet voldoen aan de criteria van de twee andere categorieën). Van de 20 beursvennootschappen die over een vergunning beschikken, behoren de meeste tot de categorie van de kleine beursvennootschappen. Eén beursvennootschap voldoet aan de kwantitatieve criteria om als significante beursvennootschap te worden aangemerkt.

De criteria die bepalen of een beursvennootschap als significant kan worden aangemerkt, verschillen echter van die welke voor de kredietinstellingen worden toegepast (zie Kader 12). Het vereiste om een risicocomité en een auditcomité op te richten in kleinere beursvennootschappen, die vaak familiebedrijven zijn, werd als onevenredig beschouwd. Daarom maakt de wet binnen de categorie van de niet-significante beursvennootschappen een bijkomend onderscheid op basis van het bedrag van de in bewaring ontvangen effecten van cliënten.

(1) Reglement van 26 juli 2016 van de NBB tot wijziging van het Reglement van 4 maart 2014 van de NBB betreffende de tenuitvoerlegging van Verordening (EU) nr. 575/2013.

(2) Reglement van 2 juni 2015 betreffende de liquiditeit van kredietinstellingen.

(3) Deze wijziging ging gepaard met de goedkeuring van een tweede wet van 25 oktober 2016 betreffende de toegang tot het beleggingsdienstenbedrijf en betreffende het statuut van en het toezicht op de vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies, dat de bepalingen met betrekking tot de beleggingsondernemingen in het algemeen bevat (definitie van beleggingsdiensten, verplichting tot publicatie van lijsten van beleggingsondernemingen waaraan een vergunning is verleend, beschermde namen, ...) en heft de wet van 6 april 1995 inzake het statuut van en het toezicht op de beleggingsondernemingen op.

(4) Market in Financial Instruments Directive: Richtlijn 2014/65/EU van 15 mei 2014 betreffende markten voor financiële instrumenten. Voor de beleggingsondernemingen (waaronder de beursvennootschappen) bevat deze tekst bepalingen betreffende de toegang tot het bedrijf (vergunning), het toezicht op het aandeelhouderschap en het recht op vrije vestiging in de lidstaten van de Europese Economische Ruimte.

(5) Financial Conglomerates Directive: Richtlijn 2002/87/EU van 16 december 2002 betreffende het aanvullende toezicht op kredietinstellingen, verzekeringsondernemingen en beleggingsondernemingen in een financieel conglomeraat.

(6) De BRRD-richtlijn is enkel van toepassing op de beursvennootschappen die over een vergunning beschikken om beleggingsdiensten aan te bieden die bestaan in het handelen voor eigen rekening en het overnemen van financiële instrumenten en/of het plaatsen van financiële instrumenten met plaatsingsgarantie (artikel 2, lid 1, punten 3 en 23).

Kader 12 – De 3 categorieën van beursvennootschappen in de bankwet en de vereisten op het gebied van governance

1° Significante beursvennootschappen⁽¹⁾

Beursvennootschappen die meer dan één van de volgende 3 kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden⁽²⁾:

- het gemiddeld aantal werknemers gedurende het betrokken boekjaar bedraagt 250;
- balanstotaal van € 43 miljoen;
- jaarlijkse netto-omzet van € 50 miljoen.

De Bank kan op basis van kwalitatieve criteria beslissen dat een beursvennootschap als significant moet worden beschouwd.

Er geldt een verplichting tot oprichting van een directiecomité, waarvan kan worden afgeweken op grond van de omvang en het risicoprofiel van de beursvennootschap. Artikel 504 van de bankwet bepaalt dat binnen het wettelijk bestuursorgaan vier aparte comités moeten worden opgericht (auditcomité, risicocomité, remuneratiecomité en benoemingscomité). Net zoals voor kredietinstellingen, kan rekening worden gehouden met de organisatie binnen de groep om toe te staan dat van deze verplichtingen wordt afgeweken⁽³⁾.

Deze regeling stemt overeen met die welke van toepassing is voor significante kredietinstellingen.

2° Andere beursvennootschappen

Beursvennootschappen die maximum één van de drie in 1° vermelde kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden en waarvan het totaal bedrag aan in bewaring ontvangen financiële instrumenten van cliënten gelijk is aan of groter dan € 5 miljard.

Er geldt een verplichting tot oprichting van een directiecomité, waarvan kan worden afgeweken op grond van de omvang en het risicoprofiel van de beursvennootschap. Er bestaat ook een verplichting tot oprichting van een auditcomité en een risicocomité binnen het wettelijk bestuursorgaan, waaraan ook voldaan kan worden door één enkel gezamenlijk audit- en risicocomité op te richten. Dit strookt met de regeling voor kredietinstellingen die niet significant zijn op grond van artikel 3, 30°, b) van de bankwet. Net zoals voor kredietinstellingen kan met de organisatie binnen de groep rekening worden gehouden om toe te staan dat van deze verplichtingen wordt afgeweken.

3° Kleine beursvennootschappen

Beursvennootschappen die maximum één van de drie in 1° vermelde kwantitatieve drempels bereiken of overschrijden en waarvan het totaal bedrag aan in bewaring ontvangen financiële instrumenten van cliënten gedurende 2 opeenvolgende boekjaren kleiner is dan € 5 miljard.

Er geldt noch een verplichting tot oprichting van een directiecomité, noch een verplichting om binnen het wettelijk bestuursorgaan de voornoemde comités op te richten. Deze regeling stemt overeen met die welke in de wet van 6 april 1995 was opgenomen voor kleine beursvennootschappen. Vaak zijn deze kleine beursvennootschappen familiebedrijven die geen beroep doen op externen.

(1) Een systeemrelevante beursvennootschap die als dusdanig is erkend, wordt voor de toepassing van de vereisten inzake governance als significant beschouwd.

(2) Zie artikel 486 van de bankwet. Deze criteria waren reeds opgenomen in de wet van 6 april 1995.

(3) In de wet van 6 april 1995 werd reeds bepaald dat rekening kon worden gehouden met het feit dat de betrokken beursvennootschap deel uitmaakt van een financiële groep die op groepsniveau over een auditcomité en/of een remuneratiecomité beschikt.

Een kleine beursvennootschap kan op grond van kwalitatieve criteria echter als een andere beursvennootschap worden aangemerkt door de Bank, met gevolgen voor de governancegerelateerde verplichtingen.

In de praktijk mogen uitsluitend beursvennootschappen die voldoen aan de criteria om als kleine beursvennootschappen te worden aangemerkt, in de vorm van een BVBA en/of een commanditaire vennootschap worden opgericht. Alleen de categorie van kleine beursvennootschappen dient immers noch een directiecomité noch een auditcomité op te richten en zal de geldende vereisten op het gebied van governance dus kunnen verzoenen met de vennootschapsvorm van een BVBA of een commanditaire vennootschap.

3.3 Rapportering, boekhouding en governance

Wat de governance, de boekhouding en de rapportering betreft, zijn er voor het jaar 2016 drie onderwerpen die specifieke aandacht verdienen: de opvolging van de implementatie van de nieuwe internationale boekhoudnorm International Financial Reporting Standards 9 (IFRS 9), het gebruik van IFRS-normen voor de prudentiële rapportering en de ontwikkelingen op het gebied van beloning.

Studie van de impact van IFRS 9

IFRS 9 – Financiële Instrumenten, die vanaf 2018 in de plaats komt van International Accounting Standards 39 (IAS 39)⁽¹⁾, zal een significant effect hebben op de rekeningen van de kredietinstellingen. IFRS 9 dient voornamelijk het zogenoemde ‘too little too late’-effect tegen te gaan van het in IAS 39 gebruikte model op basis van geleden verliezen door de overschakeling naar een model op basis van verwachte verliezen. Laatstgenoemde is meer in overeenstemming met de prudentiële vereisten. Het voornaamste effect dat van deze norm wordt verwacht is een toename van de voorzieningen voor kredietrisico. Om een robuuste en coherente implementatie van IFRS 9 binnen de Europese Unie te bevorderen maar ook om te anticiperen op mogelijke effecten op het eigen vermogen, heeft EBA in april 2016 een eerste kwalitatieve en kwantitatieve studie naar de impact van IFRS 9 verricht bij een steekproef van banken die representatief zijn voor de Europese markt. De resultaten van deze studie, waaraan de Bank heeft deelgenomen en die losstaat van de bekrachtiging van IFRS 9 door de Europese Unie, werden op geaggregeerde wijze bekendgemaakt op de website van EBA.

De belangrijkste vaststellingen kunnen als volgt worden samengevat:

- De kleinere banken zijn minder vergevorderd met de implementatie, met name omdat ze over minder middelen beschikken;
- Nog niet alle belanghebbende relevante organen worden systematisch bij het project betrokken;
- De meeste bevroegde instellingen zijn van plan om zoveel als mogelijk gebruik te maken van de definities, gegevens, systemen en modellen die zij reeds hanteren in het kader van het beheer van het kredietrisico en van de follow-up op regelgevend vlak;
- Veel deelnemers zijn van plan een parallel run uit te voeren, die echter beperkt zal zijn, door de korte tijdsspanne tussen de afronding van de implementatie van het IFRS 9 – project en de toepassing van de norm;
- De beschikbaarheid en de kwaliteit van de gegevens vormen de belangrijkste uitdagingen voor de deelnemende banken, die een beroep zullen moeten doen op verschillende interne en externe informatiebronnen;
- Over het geheel genomen zou de impact van het onderdeel ‘Opname en waardering’ van IFRS 9 – Financiële instrumenten beperkter moeten zijn dan die van het waardevermindingsmodel dat uitgaat van verwachte kredietverliezen (expected loss impairment model);
- De interpretatie van bepaalde sleutelbegrippen zoals ‘significante toename van het kredietrisico’, vormt een uitdaging op zich en moet nog worden afgerond.

EBA richt voor elk van deze vaststellingen een aantal aanbevelingen aan de sector. Samen met haar richtsnoeren inzake de opname en de waardering van verwachte kredietverliezen, die in de lijn liggen van de richtsnoeren van het Bazels Comité, zullen deze aanbevelingen de Europese kredietinstellingen begeleiden bij het streven naar een kwalitatief hoogstaande implementatie van de norm.

(1) Onder voorbehoud van de aanpassingen die door de International Accounting Standards Board werden aangebracht in IFRS 4 - Verzekeringsovereenkomsten en die het mogelijk maken de toepassing van de norm uit te stellen tot na 2018 voor bepaalde verzekeringsondernemingen.

EBA merkt ook op dat de deelnemende banken zich ten tijde van de studie nog in een weinig vergevorderd stadium van het project bevonden en dus aanzienlijke vereenvoudigingen hebben moeten doorvoeren om de gevraagde schattingen te kunnen verstrekken. Bijgevolg zal er begin 2017 een tweede impactstudie worden uitgevoerd.

De ECB heeft de vragenlijst van EBA overigens uitgebreid tot een reeks minder belangrijke kredietinstellingen en heeft de aanzet gegeven tot een thematisch onderzoek naar de implementatie van IFRS 9 door de belangrijke kredietinstellingen. Parallel met deze studies waaraan zij deelneemt, is de Bank in 2016 eveneens gestart met een kwalitatieve en kwantitatieve analyse van de impact van de IFRS 9-norm op minder belangrijke Belgische kredietinstellingen die aan het hoofd staan van een groep en bijgevolg een geconsolideerde jaarrekening opstellen conform de IFRS-normen. Die impactanalyse zal in 2017 worden voortgezet.

Mededeling van de Bank over het gebruik van IFRS in prudentiële rapportering

Europese kredietinstellingen rapporteren op periodieke wijze financiële informatie aan de bevoegde toezichthouder via het Europese Financial Reporting Framework (FINREP-kader). De rapporteringsvereisten met betrekking tot FINREP werden in het kader van het GTM uitgebreid door de ECB-verordening van 17 maart 2015 betreffende rapportering van financiële toezichtinformatie. Voor België houdt deze uitbreiding in dat alle kredietinstellingen thans ook FINREP-informatie op statutair (of solo) niveau moeten rapporteren, naast de huidige FINREP-rapportering op geconsolideerd niveau op basis van de IFRS-regels.

Omdat de ECB-verordening niet voorzag in een specifieke bepaling voor het toepasselijke boekhoudrecht, moest de FINREP op statutair niveau gerapporteerd worden op basis van de boekhoudregels die in het betrokken land van kracht zijn. Op Belgisch niveau hield dit in dat de FINREP op statutaire basis moest worden opgesteld op basis van de Belgian Generally Accepted Accounting Principles (BGAAP, het Belgisch boekhoudkundig referentiestelsel). Om het opstellen van de statutaire FINREP op basis van de BGAAP-gegevens te vergemakkelijken, besliste de Bank een concordantietafel (mapping) op te stellen.

Sindsdien heeft de ECB, in overeenstemming met de CRR, besloten om op ad-hoc basis en onder bepaalde voorwaarden het gebruik van de IFRS-regels toe te staan voor de prudentiële rapportering van de als belangrijk beschouwde entiteiten. Om te vermijden dat er

verschillen ontstaan tussen de toezichtspraktijken die gehanteerd worden voor belangrijke instellingen en voor de minder belangrijke instellingen, besliste de Bank ook de minder belangrijke instellingen de mogelijkheid te geven om, op ad-hoc basis en onder dezelfde voorwaarden, de IFRS-regels te gebruiken voor de prudentiële rapportering. Dit betekent dat de kredietinstellingen die aan de voorwaarden voldoen, de statutaire FINREP voortaan op basis van de IFRS-regels in plaats van op de BGAAP-regels rapporteren.

Beloningsbeleid: horizontale analyse en omzetting EBA-richtsnoeren

In 2016 heeft de Bank opnieuw, in samenwerking met het GTM, een uitgebreide horizontale analyse verricht van de naleving van de regels met betrekking tot het beloningsbeleid bij belangrijke instellingen. Door de instellingen onderling met elkaar te vergelijken volgens eenzelfde methode wil de Bank het gelijke speelveld in de Belgische financiële sector bevorderen. In casu waren acht belangrijke instellingen opgenomen in de analyse, die betrekking had op de prestaties in 2015, waarvoor variabele beloning werd toegekend in het begin van 2016. De Bank heeft daarbij bijzondere aandacht besteed aan de implementatie van haar aanbevelingen van vorig jaar.

De resultaten van deze horizontale analyse werden meegenomen in een circulaire die de Bank heeft aangenomen om de EBA-richtsnoeren van 27 juni 2016 betreffende een beheerst beloningsbeleid in te voeren in het Belgisch prudentieel kader. Onder andere de volgende elementen komen in deze richtsnoeren aan bod: de governancevereisten, de toepassing van het beloningsbeleid in een groepscontext, het proces voor de selectie van de zogenaamde Identified Staff, het onderscheid tussen vaste en variabele beloning voor de correcte berekening van de verhouding tussen deze twee componenten, de vereisten omtrent de risicogerelateerdheid van het beloningsbeleid, enz. De EBA-richtsnoeren vormen een integraal onderdeel van voormelde circulaire en zullen met ingang van 1 januari 2017 als leidraad fungeren voor het concrete toezicht op het beloningsbeleid en de beloningspraktijken van financiële instellingen. Een beperkt aantal richtsnoeren zijn gebaseerd op een aantal aandachtspunten die de Bank geïdentificeerd heeft naar aanleiding van de jaarlijkse horizontale analyses van het door de belangrijke instellingen gevoerde beloningsbeleid. Zo wordt er in het licht van de hierboven vermelde horizontale analyse o.a. aandacht gevraagd voor:

- een zorgvuldige documentering van het proces voor de selectie van de Identified Staff;

- het belang van transparantie, zowel voor het beloningsbeleid zelf als voor de concrete implementering ervan;
- de bijzondere rol van het risicocomité op het vlak van beloningsbeleid; en
- voldoende variatie in het uitstellen van variabele beloning (zowel aandeel in de totale variabele beloning als duur van het uitstel).

Daarnaast bevestigt de circulaire de beleidslijn van de Bank die inhoudt dat medewerkers aan wie een variabele beloning van maximum € 75.000 werd toegekend, uitzonderlijk, omwille van hun beperkte variabele verloning, niet dienen te worden onderworpen aan de specifieke vereisten inzake uitstel van betaling en financiële instrumenten.

Op Europees vlak heeft de EBA op 30 maart 2016 een rapport met als titel 'Benchmarking of remuneration practices at the European Union level and data on high earners' gepubliceerd met betrekking tot prestatiejaar 2014. Dit rapport is gebaseerd op de beloningsgegevens van een representatief aantal instellingen die verzameld zijn door de nationale toezichthouders, waaronder de Bank. Het rapport wijst op een aantal trends op het niveau van de EU, zoals een significante stijging van het aantal Identified Staff en een verdere daling van de ratio tussen variabele en vaste beloning. Het uitblijven van voldoende harmonisatie binnen de EU in de beloningspraktijken van de instellingen, in het bijzonder op het vlak van uitstel van betaling en financiële instrumenten, blijft dan weer een belangrijk aandachtspunt.